

# OKULLARIN DEMOKRATİK VE KATILIMCI ÖĞRENİM ORTAMLARINA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ

## (Demokratik Okul Yönetimi)

Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER\*

### Özet

Demokratik değerlerin bireylere aktarılması erken yaşlarda okullarda verilen eğitimle güç ve hız kazanmaktadır. Bu çerçevede okullarda sürdürülen eğitimlerin ve gerçekleştirilen etkinliklerin önemi yadsınmaz bir gerçektir. Eğitim kurumlarının bu görevi başarıyla yerine getirmeleri bir yandan bu kurumların ve kurumlarda yer alanların (yönetici, öğretmen, öğrenci ve diğer çalışanlar) niceliği ve niteliği ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, demokratik okul yapısının oluşturulması; okul yöneticisinden, öğretmenlere ve diğer okul çalışanlarına kadar tüm bireylerin gerekli bilgi, beceri ve anlayışla donanmış olması, öğrencilere verilecek teorik demokrasi eğitimi yanında demokrasi uygulamalarına fırsat verecek okul ortamının yaratılması gerekmektedir. Konu ile ilgili olarak özellikle Avrupa Konsey'i önemli çalışmalara vesile olmaktadır. Konsey, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi (DVE) Projesiyle, üye ülkelerde demokratik yurttaşlık bilincinin geliştirilerek toplumda insan haklarına saygının ve demokrasi kültürünün içselleştirilmesi amacıyla 2002 yılında "Demokratik Yurttaşlık Eğitimi Tavsiye Kararları" nı yayımlayarak üye ülkelere, Demokratik Yurttaşlık Eğitimi, eğitim politikaları ve reformları arasına alması konusunda çağrıda bulunmuştur. Bu amaç doğrultusunda Konsey'e üye ülkeler tarafından gerekli önlemler alınmakta ve birçok proje hayata geçirilmektedir. Bu çalışmada, konuya ilişkin kavramlara açıklık getirmek amacıyla öncelikle demokrasi kavramı irdelenmiş ardından demokratik vatandaşlık, demokrasi eğitimi ve demokratik okul yönetimi kavramları üzerinde durulmuştur. Avrupa Konseyi'nin çalışmaları ışığında özellikle demokratik okul yönetimi konusunda üye ülkelerdeki çalışmalardan örnekler verilmiş ve bu bağlamda Türkiye'de sürdürülen çalışmalara yer verilmiştir.

**Anahtar Sözcükler:** Demokrasi, demokrasi eğitimi, demokratik vatandaşlık, demokratik okul

### Giriş

Yirminci yüzyılda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki önemli gelişmeler, küreselleşme ile ortaya çıkan çok yönlü değişim dinamikleri, yirmibirinci yüzyılın başlaması ile birlikte, sadece belirli bir coğrafi bölge veya toplumla sınırlı kalmayıp tüm dünya ölçeğinde; yalnızca belirli bir alanda değil, teknolojik, ekonomik, toplumsal, siyasal, yönetsel ve kültürel olarak tüm alanlarda sürmekte ve tüm dünya ülkelerini etkilemektedir.

\* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

Tüm dünya ülkeleri bu yeni gelişmelerin sınır tanımayan etkileriyle baş etmek durumuyla karşı karşıya kalmakta ve hayatta kalabilmek adına önlemler almaktadır. Alınan önlemlerin bir kısmı da eğitim bilimleri alanında yoğunlaşmaktadır. Eğitim sisteminde demokratik yapıların oluşturulması, öğrenme-öğretme sürecini geliştirmeye yönelik değişik politika ve uygulamaların gerçekleştirilmesi, eğitim programının gözden geçirilmesi ve yenilenmesi ile öğretim tekniklerinin geliştirilmesi gibi farklı alanlarda bu çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Toffler'in (1992) "ilkçağlarda güçlü olan, endüstri çağında zengin olan kazanırdı; bilgi çağında ise bilgili olan kazanacaktır" sözünden hareketle değişen dünyanın ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerileri insanlara kazandırmak da önemli bir gereklilik arz etmektedir.

Özellikle, eğitim politikaları öğrenci merkezli yönde değiştiği günümüzde öğrencilerin kendilerini ifade edebilmeleri daha önemli hale gelmiştir. Bu nedenle, bireye önem veren, öğreneni merkeze alan, insani ve evrensel değerlere dayalı, küresel dünyanın gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir eğitim önem kazanmaktadır (Çalık ve Sezgin, 2005).

Demokrasinin günümüz toplumları için bir yaşam biçimi olarak kabul edilmesi, bu yaşam biçimine uygun bireylerin yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Çünkü demokrasi ancak onu anlamış ve benimsemiş bireylerce yaşatılabilir ve geliştirilebilir. Demokrasinin ihtiyaç duyduğu farklılıklara duyarlı, eleştirel düşünebilen, yaratıcı, hak ve özgürlüklerin farkında, bilinç düzeyi yüksek, sorumluluklarının bilincinde olan yurttaşların yetiştirilmesinde ise kurumsal eğitimin rolü büyüktür. Özellikle, tüm bu değerlerin bireylere kazandırılmasında okullar önemli bir görev üstlendiğinden, okullar demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitiminde kilit bir role sahiptir.

Dolayısıyla, demokratik değerlerin hayata geçirilmesi, uygulamaya konması açısından okulların da demokratik bir yapı ve işleyişe sahip olması gerekmektedir. Öğrenciler ancak eğitimle haklarını, sorumluluklarını ve demokratik hayatın niteliklerini öğrenir ve kişiliklerini geliştirebilirler. Eğitim programında yer alan derslerin yanı sıra okul yaşamında öğrenciler pratik uygulamalarla demokratik karar verme ve sorun çözüme becerileri kazanabilirler bu da öğrencilerin demokrasiye olan inancı güçlendirip yaşamın her alanında aktif katılma isteklerini artırabilir. Dolayısıyla, demokratik hayat tarzının okullarda yaşanılır hâle getirilmesi bir zorunluluktur. Okul, bir anlamda eğitim yaşantıları merkezidir. Bu bağlamda, eğitimin demokratikleşmesi; demokrasi bilincinin, demokratik yönetim anlayışının içselleştirilmesi ve uygulanması ile mümkün olabilir.

Demokratik yaşam tarzının okul seviyesinde ya da okul aracılığıyla öğrencilere kazandırılmasına yönelik birçok çalışma bulunmaktadır. Türkiye'de uygulanmakta olan Okul Meclisi Projesi yapısı ve işleyişiyle örnek olacak bir proje haline gelmiştir. Bu çalışma ile birlikte Avrupa ülkelerindeki diğer uygulamalara yer vermek konunun önemine dikkat çekmek açısından oldukça önemlidir.

### **I. Demokrasi Kavramına Kısa bir Bakış**

Uzun bir tarihsel sürecin ürünü olan demokrasi kavramı, ilk kez Antik Yunan döneminde karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemden günümüze değin insanlar hep ideal bir yönetim düzeni arayışı içerisinde olmuşlardır. Zira tarih boyunca

demokrasinin muhtelif şekiller altında gelişmeler göstermiş olması da bu arayışı açıkça göstermektedir. Öyleki, Aristoteles'ten günümüze kadar doğrudan demokrasi, yarı doğrudan demokrasi, temsili demokrasi, liberal demokrasi ve modern demokrasi gibi şekillerle karşımıza çıkmıştır. Harvard Üniversitesinde siyaset bilimcisi Samuel P.Huntington demokrasi tarihini; "yavaş ve kesintisiz bir ilerleme olmayıp, ilerleyen geri çekilen, sonra toparlanan ve tekrar yükselen bir dalgalar dizisi" şeklinde ifade eder (TDV, 1999, 62). Dolayısıyla demokrasi kavramı durağan olmayıp, sürekli kendini yenileyen bir kavramdır. Kendini sürekli olarak yenileyen bu kavram, değişen olaylar ve sorunlar karşısında fonksiyonlarını ve değerler hiyerarşisini devreye sokarak birçok sorunun kendiliğinden çözümlenmesine olanak vermektedir. Kısaca, demokrasi karşılaştığı sorunlara yine kendi içerisinde çözümler bularak varlığını sürdürmektedir.

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren demokrasi tüm dünyada yayılmaya başlamıştır. Amerikalı ünlü siyaset bilimcisi Dahl'da (1993) 21.yüzyılda demokrasinin Batı dünyasında benimsenen ve uygulanan bir öğreti olmaktan çıkıp dünyada önemli bir güç kazandığını ileri sürmektedir. Dahl'a göre (1993:23), "demokrasi fikri dünya çapında başarı elde etmekten uzak olsa da, son elli yıl içinde demokrasinin modern anlamıyla, bir siyasal fikir, amaç ve ideoloji olarak hemen hemen evrensel bir güç kazanmıştır". Özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra demokrasinin tüm dünyada yaygınlık kazanması açık bir şekilde görülmektedir. 1980 sonrasında da, sosyalist rejimlerin yıkılarak demokrasiye sarılmaları, bu demokratik sistemin artık dünyanın hemen her yerinde tercih edilir olduğunun bir göstergesidir. Öyleki, Moğolistan'dan Tayvan'a; Senegal, Gabon ve Kongo'dan Angola'ya kısaca dünyanın birçok yerinde demokrasi mayası genişleyerek tutmaya devam etmektedir (TDV, 1999, 7). Demokratik fikirlerin gerçek dünyaya uygulandıklarında, ideal ölçülerinin gerisine düşeceğini savunan görüşlere rağmen demokrasi içerdiği unsurlardan dolayı çoğu ülke insanı için tercih edilmeye ve gerek siyasal bir sistem gerek bir yaşam tarzı olarak benimsenmeye devam edilmektedir. "Amerika'da Demokrasi" adlı eseri ile günümüze dek sosyal bilimlerde gündemde kalmayı başaran Alexis de Tocqueville'i demokrasiyi engellemeye çalışmanın Tanrı'nın iradesine karşı koymak anlamına geleceği ve milletlerin kendilerine biçilen bu ilahi kaderi en iyi toplumsal nimet olarak görmeleri gerektiği yönündeki ifadesiyle demokrasinin ideal bir rejim olmaktan çok karşı konulamaz bir rejim olduğu hususunun altını çizer (Tocqueville, 1994:7).

Demokrasinin her yerde ve ideal bir demokrasi tipinin her zaman geçerli kavramsal bir tanımını yapmak ise zordur. G.Sartori bu zorluğu şu şekilde ifade eder; "insanlar 1940'lara gelinceye değin, ister beğensinler ister beğenmesinler, demokrasinin ne olduğunu biliyorlardı; o tarihten beri hepimiz demokrasiyi beğendiğimizi ondan hoşlandığımızı ileri sürüyoruz ama artık onu ne biliyor, ne anlıyor ve ne de üzerinde anlaşılıyor" (Sarıbay, 1998, 92). Uygulamalarda ideal bir demokrasi tipinin ortaya çıkmasının mümkün olmadığını ileri süren Dahl'da, bu sebepten dolayı demokrasinin tanımının yapılmasının zorluğuna dikkat çeker. Sonuçta, kişiler ya da toplumlar, bir idealin ölçüsü olarak düşündükleri demokrasiyi kendilerine göre belli değer yargıları, tercihler ve istekler çerçevesinde yorumlayarak farklı tanım ya da yorumlar çıkarabilmektedir.

O halde, nasıl oluyor da kendini sürekli olarak yenileyen ve tüm dünyada hızla yayılan bu kavram, toplum yaşamının vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkıyor ya da geçmişten günümüze kadar gelişimini ve kalıcılığını sürdürüyor? Bu

sorulara cevap verebilmek için demokrasinin içerdiği unsurlara göz atmak faydalı olacaktır.

İlk olarak demokrasinin sahip olduğu unsurlar tüm ülke insanı için evrensel ve vazgeçilmez niteliktedir, öyle ki, demokrasinin kendine özgü değerler evreni, onu bir yönetim ve yaşama biçimi olarak küreselleştirmiştir (Çukurçayır, 1999, 252). Demokratik değerler içerisinde halk egemenliği, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar bulunmaktadır. Demokrasinin temeli olan özgürlük ve eşitlik ilkelerinin bir rastlantı ya da etnosantrik önyargıların bir ürünü olmadığını ileri süren Fukuyama'ya göre, bu kavramlar daha çok insan doğasının temel özelliklerini ifade etmektedir. Dolayısıyla, demokrasi içerdiği unsurlardan ötürü farklı bölgelerde ve farklı halklarda tercih edilen bir yaşam tarzıdır. Demokrasinin ilk ögesi olan halk egemenliğinin gerçekleşebilmesi ya da diğer bir deyişle demokrasinin halk egemenliğine dayalı olabilmesi için bazı temel gerekleri vardır. Bunlar kısaca şu şekilde özetlenebilir: halk egemenliği, demokrasinin hukuk düzenine dayanması, çoğunluğun yönetimi, azınlık hakları, temel insan haklarının güvence altına alınması, özgür ve adil seçimler, kanun önünde eşitlik, anayasal devlet, toplumsal, ekonomik ve siyasi çoğulculuk, hoşgörü, işbirliği ve uzlaşmadır (Kuzu, 1992, 336). Dahl'da genellikle herhangi bir ülkenin demokratik niteliğini göstermek açısından ölçü olarak kullanılan özelliklerin; özgür ve adil bir seçim sistemi; seçimle iş başına gelen temsilciler; her vatandaş için seçme hakkı; seçilme hakkı; fikir ve ifade özgürlüğü; örgütlenme özgürlüğü ve alternatif bilgi edinebilmek, olduğunu ifade eder (Bayraktar, 1999,155) .

Demokrasinin diğer bir ögesi ise özgürlüktür. Özgürlük, bilinçli karar verme gücü, bireylerin somut bir özgür alana sahip olması, toplumun çeşitliliği, düşüncelerin, yaklaşımların, çıkarların çokluğu gibi değerler ile yaşar (Çukurçayır, 1999, 257). Özgür birey ve aktif vatandaş kimliği ile demokrasiler varlığını sürdürebilir. Demokrasi-birey ilişkisinin önemli olduğunu vurgulayan bir düşünürü göre, demokrasinin ütopyik alandan reel alana indirilmesi, kafalarda bir ideal haline dönüşen imgesel gerçekliğin toplumsal gerçekliğe dönüşmesinde demokrasi-birey ilişkisinin arzulan frekansı tutturmaları ile mümkündür (Doğan, 1997, 5). Çünkü demokrasilerde birey unsuru önemlidir. Kollektif kimlikler bireysel kimliğin üzerine gelir; ancak aslolan sorunlarıyla, tercihleriyle ve haklarıyla özgür bireylerdir (Dağı ve Polat, 1999, 14). Bireye tanınan özgürlükler ise sivil ve siyasal özgürlükler başlığı altında toplanabilir. Toplumsal hayatın çeşitli alanlarında bireyin özgürce etkinlikte bulunma özgürlüğü, düşünce özgürlüğünü, kendini ifade özgürlüğü, başkaları ile serbestçe iletişim de bulunma özgürlüğü sivil özgürlükler başlığı altında sunulabilir. Bunun yanında halkın aktif olarak devlet yönetimine katılmalarına olanak sağlayan özgürlükler ise siyasal özgürlük içerisine girmektedir. Katılım unsuru bu alanda ortaya çıkar ve bireyin kendini gerçekleştirebilmesine olanak sağlar. Katılım ile kast edilen sadece seçim zamanında oylama işlemine katılmak değildir. Katılım, seçim zamanı dışında, halkın siyasal eylemlerini, siyasal partilerde yürüttüğü faaliyetleri ve sivil toplum örgütleri içerisindeki çabaları kapsar (Dağı ve Polat, 1999, 25). Eşit katılım şansının sağlandığı yönetimlerde, toplumsal uzlaşmanın bağlayıcılığı ve meşruluğu da o kadar yüksek olmaktadır (Çukurçayır, 1999, 259). Dolayısıyla, demokrasi bir rejim meselesi ya da sadece seçim zamanlarında oy verme işleminden ibaret olmayıp, katılım ve müzakere sürecini içermektedir (Ted, 2007, 9). Güçlü demokrasi kuramcılarında Benjamin Barber, yapmaktan çok izlemek durumunda olan yurttaşların, bekçi rolünü oynadıklarını ve kötü bir filmi izlerken uykuya dalan seyircilerden fark-

lı olmadıklarını söyleyerek güçlü demokrasilerin seyirci yurttaşlar ile değil etkin yurttaşlar tarafından gerçekleştirilebileceğini ileri sürer (Çukurçayır, 1999, 261).

Demokrasinin bir diğer önemli ilkesi eşitlik ilkesidir. Demokrasilerde, halkın bütününün yasalar önünde eşitliği temel bir ilkedir. Yasalar önünde herkes din, dil, ırk, cinsiyet, eğitim düzeyi ve servet farkı gözetilmeksizin eşittir ve bu eşitlik anayasalar ile güvence altına alınmıştır.

Sonuç olarak, demokrasi, bir yaşam biçimi; bir toplum modeli ve son olarak bir yönetim şekli olarak (Dürr, 2005, 22) tanımlanmakta, birlikte yaşama imkânının temel unsurlarından biri olması nedeniyle bütün toplumlarda giderek daha fazla kabul görmekte; toplumdaki farklılıkların bir arada yaşama isteğini artırdığı oranda da devletler ve toplumlar için bir amaca dönüşmektedir. Bu özelliği nedeniyle demokrasinin gerektirdiği hayat tarzı, onun değer ve ilkelerinin yeni kuşaklara kazandırılması önem kazanmaktadır. Bundan dolayı demokrasi, birçok gelişmiş ülkede eğitimin amaçları arasına alınmıştır.

## II. Demokrasi Eğitimi ve Demokratik Vatandaşlık Kavramı

Birçok ülkede eğitim ile demokrasi arasındaki tamamlayıcılık ilişkisine özel bir önem verilmektedir. Demokrasi ile eğitim arasındaki bağı, çağdaş eğitim felsefecilerinden John Dewey *“Demokrasi ve Eğitim”* isimli kitabında şu şekilde dile getirir; *“bir demokrasi eğer varlığını sürdürmek istiyorsa ülkedeki eğitim sistemi, toplum ve toplumsal gelenekler konusunda belli bilgileri öğretmek zorunda ve yurttaşların hem hoşlandıkları hem de kendi ülkelerinin yönetime katılabilecekleri niteliklerle donatılmalarını sağlamalıdır”* (Dewey, 1916). Yani demokrasinin varlığı, tüm vatandaşlara yönelik kapsamlı bir demokrasi eğitiminin verilmesine sıkı sıkıya bağlıdır.

Ünlü Fransız sosyolog Tourain’de (2002, 270); demokratik yaşayışın gerektirdiği davranışı gösteremeyen insanlarla kurulmak istenen düzenin aksayacağına dikkat çekerek verilecek demokrasi eğitimiyle demokratik davranışların kalıcı hâle getirilip toplumda ortak demokrasi kültürünün oluşturulması gerektiğini söyler.

John Stuart Mill ise *“Temsili Yönetim Üzerine Düşünceler”* adlı eserinde bir rejimin özelliği ile o rejimin insanların nitelikleri arasındaki ilişkiyi şu şekilde dile getirir; *“Yetişkin kişilerin kendi çıkarlarını gözetebilme yeteneğine sahip olmak anlamında hayatlarını kendi başlarına sürdürme yeteneğine sahip olmaları gerekmektedir. Olabildiği ölçüde, özellikle de kendileri ve başkaları açısından büyük önemi bulunan kararlarda, ahlaken özerk olmalıdır. Alternatif eylem biçimlerini, ellerinden gelen en iyisini yaparak, sonuçlarını dikkate alarak ve kendisiyle diğerlerinin hak ve özgür yükümlülüklerini göz önünde tutarak ölçüp biçmek anlamında sorumlu davranmalıdırlar ve ahlaki yargılara ulaşabilmek için, başkalarıyla özgür ve açık tartışmaya girme yeteneğine sahip bulunmalıdır”* (Mill, 1958, 37).

Bu niteliklerin bireylere kazandırılması ise demokrasi eğitimi ile mümkün olacaktır. Bunun için yaratıcı, düşünmeye sevkedici, sorgulayıcı bir demokrasi eğitimi gereklidir. Gerçekten de, edilgen bir kabullenmeyi telkin etmenin yollarını arayan otoriter toplumların aksine, demokratik eğitimin hedefi, bağımsız dünyaya bakışlarında sorgulayıcı ve çözümlenici olan ve yine de demokrasinin kuralları ile pratiklerini derinlemesine bilen vatandaşlar yetiştirmektir.

Çağdaş çoğulcu demokrasilerde vatandaş; hakları güvence altında ve sosyal sorumluluk sahibi olan, kanunları oluşturan ve bunlara saygı duyan, özgür düşünen

ve konuşan, eleştirebilen, özgüvenli, hak ve sorumluluklarını bilen, başkalarının haklarına saygı duyan, farklılıkları kabul eden kişidir.

Aristo, David Hume, John Locke ve John Stuart Mill gibi filozoflar tüm yazılarında yalnızca siyasi katılım yoluyla kazanılan bilgilere sahip vatandaşlara değil aynı zamanda onların demokrasiye katılmalarına olanak sağlayacak gerçek bilgilere sahip vatandaşlara ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişlerdir (Flew, 2000: 4). Bu çerçevede, demokratik vatandaşlık kavramı, kamusal politikaları sorgulayan, sosyal ve siyasal hayata aktif katılım sağlayan, görevleri kadar hak ve özgürlüklerini de bilen ve bunları kullanan vatandaşa işaret etmektedir. Bu vasıflara sahip bireylerde, demokratik anlayışa sahip toplumların üyeleri olarak sadece ulusal ve yerel seçimlerde oy kullanmaya giden yurttaşlar olmaktan çıkıp demokrasiyi yaşama ve yaşatma ayrıcalığına sahip, hak ve özgürlüklerinin bilincinde sorumluluk sahibi bireyler olmaktadır.

Demokratik Vatandaşlık Eğitimi (DVE), hukukun üstünlüğü, demokrasinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla, öğrencilerin demokratik yaşamda aktif bir rol oynamaları, farklılığa değer vermeleri, toplumda demokratik haklarını savunmaları ve sorumluluklarını yerine getirmeleri bağlamında bilgi, beceri, anlayış ile donatarak, tutum ve davranışlarına şekil vermeyi amaçlayan eğitim, öğretim, yayma, bilgi, uygulama faaliyetleri anlamına gelmektedir (<http://>, 2010). Diğer bir deyişle, demokratik vatandaşlık eğitimi; gençleri ve yetişkinleri içinde yaşadıkları toplumda kendi hak ve sorumluluklarını kullanmalarını ve demokratik yaşama daha aktif olarak katılmalarını sağlamak üzere daha donanımlı hale getirmeyi amaçlayan bir dizi aktiviteden oluşmaktadır (CoE, 2005, 24).

Bu tanımdan yola çıkarak Demokratik Vatandaşlık Eğitimi; (CoE, 2005, 24):

- a) Hayatboyu öğrenme deneyimidir,
- b) Nihai amacı bireyleri ve toplulukları sivil ve siyasi hayata katılım için hazırlamaktır,
- c) Haklara saygı ve sorumlulukların kabul edilmesine dikkat çekmektir,
- d) Kültürel ve sosyal farklılıklara değer vermektir.

Bu dört özellik eğitim politikalarının ana amacının demokratik vatandaşlık eğitimi olduğu gerçeğini gözler önüne serer. Özellikle, hayat boyu öğrenme fikrini esas alan demokrasi eğitimi, çok yönlü bir yaklaşım olup karşılıklı etkileşim içerisinde politik, yasal, sosyal ve kültürel alanlarla bağlantılıdır ve tüm yurttaşların demokratik süreçlere katılımını sağlayarak toplumda demokrasi kültürünün oluşturulmasına yöneliktir.

1949 yılında toplanan IV. Millî Eğitim Şûrasında Demokratik Eğitim: *“Bireyin kişiliğine ve onuruna saygı gösteren, cinsiyet, ırk ve mezhep farkı gözetmeksizin herkesin yetenek ve istidadına göre gelişmesine imkân sağlayan eğitim”* şeklinde tanımlanmaktadır (MEB, 1991, 58).

1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 11. Maddesi ise Türk Milli Eğitimi'nin temel ilkelerinden biri olarak “Demokrasi Eğitimi”ni şu şekilde özetler (MEB, 1984: 2006):

*“Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmaz”.*

Bu madde ile vatandaşlarımıza “demokrasi bilinci”nin kazandırılması ve toplumumuzda özgür, demokratik toplum düzeninin gerçekleştirilmesi ve sürdürülmesi hedeflenmiştir.

Demokrasi eğitimi; bireylerin demokratik davranışları yaşantıları yoluyla kazanmalarını içeren bir süreçtir. Bu sürecin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi birbiriyle ilintili iki yolla mümkündür; İlki, demokratik değerlerin bilgi aktarılarak öğretilmesini, ikinci ise formel öğrenme sürecinde yaşayarak öğrenilmesini sağlar. Demokrasi eğitimin temel hedefi demokrasi ilkelerinin hâkim olduğu bir atmosfer içinde, öğrencilerin demokrasiyi bizzat yaşayan, uygulayan bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktır (Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Kitapçığı, 2004, 13).

Sonuç olarak, demokrasi eğitimi bütün modern demokrasilerde bir takım ortak değerler, kavramlar ve tutumlardan oluşmaktadır. Bu eğitimin içeriğinin oluşturduğu değerlerin ve ilişkilerin anlaşılması ve benimsenmesi için; öğrencilerin, öğretmen, veli ve okul yöneticilerinin yaratıcı, üretken ve etkin katılımcı olmaları gerekmektedir.

### III. Demokratik Okul Yönetimi

İlk ve en önemli eğitim topluluğu olan okullar; vatandaşlık ile ilgili sistematik bilgi edinilmesi ile demokratik yaşam tarzının erken yaşlarda uygulamasına olanak sağlayan; çeşitli ortakların birlikte çalıştığı yasal bir alan olarak tanımlanmaktadır (CoE, 2005, 26).

Dünyanın birçok ülkesinde teknolojik yenileşme, göç ve küreselleşmeyle kendini gösteren bir yüzyılda, okul müdürleri okul ve okullaşma ile yükselen beklentilerle yüz yüze gelmiş durumdadır. Dolayısıyla, okul liderlerinin rolleri ve onlardan beklentilerde değişmektedir (OECD, 2009). Öyleki, 21. yüzyılın eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için ilk ve ortaöğretimde okul müdürleri daha dinamik rol oynamak zorunda olup yukarıdan aşağıya yönergelerle okul yönetmekten daha fazla işler yapmak durumundadırlar.

OECD'nin (2009) “Okul Liderliğinin Geliştirilmesi” raporunda okulun değişen yönleri ve yöneticilerin son yıllardaki yönetim eğilimleri şu şekilde özetlenmiştir: *“Âdemi merkezleşme daha çok okul özerkliğini, öğrenci sonuçlarını, okulların daha fazla hesapverebilirliğini, bilgi temelli eğitim ve pedagojik süreçleri kullanmayı beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda okullara çevreye ve topluma daha fazla katkı yapmak ve destekte bulunma sorumluluğunu yüklemiştir”.*

Bu kapsamda, okulda karar verme sürecinde okul içi ve dışı öğelerin katılımının sağlanması; öğretimin zenginleştirilmesi; okul ortamı kullanıcılarının rollerinin yeniden belirlenmesi; okulun amaçlarının (vizyon, misyon, ve temel değerler açısından) belirlenmesinde yönetici, öğretmen, uzman, öğrenci, veli ve toplum

katılımının sağlanması ve benimsenmesi konuları üzerinde yoğunlaşmalıdır. Özellikle, okulların öğrenci katılımı artıran ve öğrenci başarısını yükseltmeye yönelik yeni bir anlayışla geliştirilmesi ve yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Demokratik Okul Yönetiminin önemi Avrupa Konseyi'nin "Demokratik Vatandaşlık Eğitimi" projesinde daha açık ortaya çıkmıştır (<http://www.coe.int/edc>, 2010). "Demokrasiyi Öğrenme ve Yaşama" sloganı ile demokrasi deneyiminin demokratik değer ve uygulamaların içselleştirilmesi bakımından okullara duyulan ihtiyaca dikkat çekilmiştir. Demokratik okullar olmadıkça, demokratik toplumlar olmayacağı görüşünden hareketle devam eden bu süreçte gelişime ve değişime açık olarak okulların fonksiyonlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir<sup>1</sup> Okullarda demokrasi eğitiminin amacı, demokrasinin kavramsal olarak öğretilmesiyle birlikte demokrasi kültürünün oluşturulması ve hayata geçirilmesi olarak özetlenebilir. Bunu gerçekleştirmede en etkili yöntemse öğrencilerin kendi eğitim süreçlerinde rol almalarını sağlamaktır. Bu da öğrencilerin karar alma süreçlerine etkin katılımıyla mümkün olabilecektir. Bu bağlamda, demokratik yapıların oluşturulması aktif katılıma imkân veren en önemli unsurlardan biridir. Demokrasi eğitime okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin, müfettişlerin, ailelerin, yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin yani eğitimle ilgili tüm paydaşların katılımı oldukça önemlidir.

Günümüz okul liderleri okulları etkili yönetmek için sosyal, politik, ekonomik, teknolojik birçok faktörü göz önüne almak zorundadır. Bu faktörlerden birçoğu okul liderlerinin kontrolleri dışında olup sürekli değişmektedir. Okul yöneticisinin artık tek başına bu faktörlerle mücadele ederek, okulu etkili yönetmesi olanaksız hale gelmiştir. Bu nedenle, demokratik okul, demokratik değer ve kültürü özümsemiş yönetici, öğretmen ve çalışanların bir arada bulunmasını ve demokratik süreçlere öğrencilerin katılımını da gerektirmektedir (OECD, 2009).

OECD'nin (2009) son raporlarında "Okul Liderliğinin Geliştirilmesi" projesinde etkili okul yönetimi için öğretimsel liderlik önerilmektedir<sup>2</sup>. Türkiye ile birlikte 23 ülkenin katılımıyla 2008 yılında gerçekleştirilen Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Araştırması<sup>3</sup> (TALIS) (MEB, 2010) sonucunda okul müdürlerinin ağırlıklı

- 1 27-28 Ocak 2010, Sırbistan / Belgrad'da düzenlenen 7. Bölgesel Güney Doğu Avrupa Ağı Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi" konulu konferansta "Demokratik Okul Yönetimi" konusu üzerinde yoğunlaşmış olup konu ile ilgili olarak alanında uzman olarak çalışan kişilerin sunumlarına yer verilmiştir. Anılan konferansta Sivil Girişim idari Yöneticisi olan Sn. Miljenko Dereta "demokratik okullar olmadıkça, demokratik toplumlar olmayacağı" görüşünden hareketle bu sürecin sonunun olmadığını ve gelişime/değişime açık olarak okulların fonksiyonları ve işbirliğinin önemi üzerinde durmuştur. (Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mine Gözübüyük TAMER'in konferans raporu: Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne 15.02.2010 tarihinde sunulmuştur).
- 2 Öğretimsel liderlik, okul müdürleri için Amerika Birleşik Devletlerinde 1980'li yıllarda etkili okul hareketiyle geliştirilen bir kavramdır.
- 3 Uluslar arası Öğretme ve Öğrenme Araştırması (TALIS), 23 OECD ülkesinde öğretmenlerin çalışma koşullarına odaklanan ve okullardaki öğrenme ortamını araştıran uluslararası bir çalışmadır. TALIS araştırmasında Türkiye'de ilköğretim müdürleri ve öğretmenleri diğer ülkelerde ortaokul müdürleri ve öğretmenleri araştırmaya dâhil edilmiş ve öğretme ve öğrenmenin boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıntılı Bilgi için bakınız TALIS Türkiye Ulusal Raporu, MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara 2010



olarak günümüzün etkili okul liderlik paradigması olan öğretimsel liderlik anlayışını benimsedikleri ifade edilmektedir. Ancak okul müdürlerinin uygulama boyutunda hem yönetsel hem de öğretimsel liderlik davranışlarının her ikisini de birlikte uygulama eğiliminde oldukları vurgulanmaktadır. Anlayış ve uygulama arasındaki boşluğun uygulama alanında müdürlerin yönetsel iş yükünün ağırlığından kaynaklanabileceği ve bu doğrultuda okul müdürlerinin paylaşımcı liderlik tarzını benimsemeleri ve kullanmalarının önemli olduğu hatırlatılmaktadır.

**IV. Avrupa Konseyi ve Üye Ülkelerde Demokrasi Eğitimi-Demokratik Okul Yönetimi Konusunda Sürdürülen Çalışmalardan Örnekler**<sup>4</sup> 5 Mayıs 1949'da 10 Avrupa ülkesi tarafından kurulmuş olan ve 2010 yılı itibariyle üye ülke sayısı 47 olan Avrupa Konseyi (AK), üye ülkelerde demokrasinin yerleşme ve gelişmesi amacıyla nasıl eğitim verilmesi gerektiğiyle ilgili düzenlemeler yapmaktadır. Bu amacını gerçekleştirmek için öncelikle 1985 yılında "İnsan Hakları"nın öğretilmesiyle ilgili çalışmalara başlamış ve bu konuyla ilgili tavsiye kararları sunarak üye ülkelerin "İnsan Hakları" konusuna dikkatlerini çekmiştir. Bu tarihten sonra insan haklarıyla ilgili çeşitli projeler hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Son zamanlarda ortaya çıkan "Demokratik Vatandaşlık Eğitimi (DVE) Projesi" bunlardan biridir. Konsey, daha sonraki yıllarda bu derslerin verilmesi için eğitim sistemi içinde yeni projeler hazırlamıştır. Bunun yanı sıra, Konsey tarafından Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi projesi kapsamında birçok basılı materyal<sup>5</sup> hazırlanmıştır (<http://www.coe.int/edc>, 2010).

Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi tüm üye ülkeler tarafından özellikle gençler olmak üzere herkesin eğitiminde gerekli bir unsur olarak kabul görmektedir. Bu aynı zamanda, Avrupa Konseyi'nin hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan haklarının yerleşme ve gelişmesi bakımından üstlendiği temel görevinin de ayrılmaz bir parçasıdır.

Bu çerçevede, Avrupa Konseyi aldığı bir kararla 2005 yılını "Eğitim Yoluyla Avrupa Vatandaşlık Yılı" ilân etmiş ve üye ülkeler arasında bu yılın demokrasi adına verimli geçmesi için daha önceki yıllarda yapılan projeleri hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Avrupa Konseyi, bu doğrultuda "Demokratik Vatandaşlık Eğitimi" Projesini (, 2010) başlatmıştır. Bu proje, Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin devlet ve hükümet başkanları tarafından 10-11 Ekim 1997 tarihinde Strasbourg'da yapılan Avrupa Konseyi İkinci Zirvesi'nde oluşturulmuştur. Proje ile gençlerin ve yetişkinlerin demokratik hayatta aktif olarak yer almaları, toplumsal dayanışmanın oluşturulması, toplum içindeki haklarını kullanmaları, sorumluluklarını yerine getirmeleri amaçlanmaktadır. Projenin 1997-2000 yılları arasında kapsayan ilk dönemi kavramların tanımlanması ve demokratik vatandaşlık eğitiminin geliştirilmesine yönelik stratejilerinin geliştirilmesine ayrılmıştır.

2001-2004 yıllarını kapsayan ikinci aşamasındaysa projeye dönük etkinliklerin düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu etkinlikler; politika geliştirme, duyarlılığın

4 Bu başlık altında yer alan Avrupa Konseyine üye ülke örnekleri; David Kerr and Losito Bruno with Rosario Sanchez, Bryony Hoskins, William Smirmow and Janez Krek tarafından hazırlanan " Policy Tool for Education for Democratic Citizenship and Human Rights (EDC/HRE)" başlıklı materyalden alınmıştır. Şubat 2010

5 Bu materyallerin bir kısmına ait bilgilere kaynakça sonrasında Ek'te yer verilmiştir.

artırılması ve bir iletişim ağının kurulması olmak üzere başlıca üç alanda gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde, aktif ve sorumluluklarını bilen bir vatandaş olmak için gerekli olan değer ve becerilerin saptanması ve bu becerilerin nasıl kazandırılacağı hususları belirlenmiştir. Sivil Toplum Kuruluşlarının işbirliğiyle uzmanlar, uygulayıcılar, diğer hükümetler arasında geniş iletişim ağı kurulmuştur. Okul ve toplumda yurttaşlık eğitimi çalışmalarıyla ilgili analizler yapılmıştır. 1997-2000 yılları arasında elde edilen sonuçların, somut uygulamalara ve politikalara aktarılması amacıyla Demokratik Vatandaşlık Eğitimi politikaları oluşturulmuş, iletişim ağları kurulmuştur. Kurulan iletişim ağıyla üye ülkelerin, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ilgili gelişmelerden haberdar edilmesi ve ülkelerarası fikir alışverişinin sağlanması amaçlanmıştır.

2006-2009 yılları arasını kapsayan III. evrede ise önceki iki evrenin deneyimlerinden hareketle herkes için demokrasiyi yaşama ve öğrenme projesi başlatılmıştır. Bu dönemin üç eylem planı söz konusudur. İlki, sosyal bütünleşme ve demokratik vatandaşlık için eğitim politikasının geliştirilmesi ve uygulanması, ikincisi demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitiminde yeni roller ve temel öğretmen yeterlilikleri ve son olarak eğitim kurumlarının demokratik yönetimidir. Bu eylem planına istinaden çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

2010-2014 yılları arasında ise dördüncü aşamanın başlayacak olması sebebiyle 15-16 Nisan 2010 tarihlerinde Fransa Strasbourg'ta bir değerlendirme konferansı düzenlenmiştir. Avrupa Konseyine üye birçok devlet eğitim kurumlarında özellikle de okullarda demokratik yönetimin desteklenmesi için önlemler almaktadır. Alınan önlemler, öğrenci konseyi ya da komitelerinin kurulması, eğitim kurumlarının konseyi ya da yönetim kurullarına öğrenci, aile, öğretmen ve eğitim dışındaki personelin seçimleriyle ilgili prosedürlerinin oluşturulması ve demokratik seçimlerin yapılması gibi paralel stratejilerle desteklenmektedir.

Bunun yanı sıra, Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler, demokrasinin geliştirilmesi, yayılması ve doğru işlemesi için etkinlikler düzenlemektedir. Hırvatistan ve Avusturya Demokratik Vatandaşlık Eğitiminin politik öncelik yapılması adına çeşitli önlemler almışlardır. Demokratik Girişim adıyla ulusal bir kampanya 2007/08 tarihlerinde Avusturya'da düzenlenmiştir. Bu kampanya sonucunda vatandaşlık eğitimi sekizinci sınıfların müfredatına yeni bir konu olarak eklenmiştir. Ayrıca bu kampanya ile gençlerin aktif vatandaşlığını teşvik etmek için Demokratik Vatandaşlık Eğitiminin Avusturya okul sistemine daha güçlü bir şekilde bütünleşmesini desteklemek amaçlanmıştır. Buna ek olarak, vatandaşlık eğitimi yeni öncelikli bir alan olarak öğretmenlerin başlangıç ve hizmet-içi eğitimlerine ilave edilmiştir (Kerr, 2010, 10). Hırvatistan'da ise İnsan Haklarının Korunma ve Geliştirilmesine yönelik olarak 2008-2011 yılları arasını kapsayacak üç yıllık süreli bir ulusal program başlatılmıştır.

Demokratik Vatandaşlık Eğitimi ilişkin farkındalığın artırılmasına yönelik olarak Portekiz ve Norveç'teki çalışmalar örnek verilebilir. Son iki yıldır Portekiz Milli Eğitim Bakanlığı ile Avrupa Konseyi işbirliğinde düzenlenen bir forum yapılmaktadır. Forumlara çok sayıda sivil toplum kuruluşu katılmış olup birçok öneri sunulmuştur. Bu öneriler kamuya açık olarak internette mevcut olup Demokratik Vatandaşlık Eğitimi politika ve uygulamalarını desteklemektedir. Norveç'te ise "Ulusal Okul Seçimleri" ulusal bir proje olup toplumda ve özellikle gençler arasında demokratik vatandaşlık konusunda farkındalığı arttırmayı amaçlamaktadır. Proje

gereğince, her yıl ulusal seçimlerden birkaç hafta önce, lise öğrencilerinin seçimlere katılması istenir. Okullara milletvekilleri davet edilir ve tartışmalar gerçekleştirilir. %90'nın üstünde lise öğrencisi bu okul seçimine katılır. Sonuçlar televizyon ve diğer medya araçları vasıtasıyla ülke genelinde açıklanır.

Demokratik Vatandaşlık Eğitimi konusunda yapılan yasal düzenlemelere örnek olarak: İspanya'da 2006'da çıkarılan yeni eğitim yasasında "Vatandaşlık Eğitimi"nin bir konu ve temel bir yeterlilik olarak eğitim programlarına dâhil edilmesi ve yetişkin eğitiminin ana amaçlarından biri olarak demokratik vatandaşlığın gelişiminin kabul edilmesi verilebilir. Yasal mevzuat ile uygulamalar arasındaki boşluğun kapatılması adına İsveç'te ulusal amaç ve kılavuzlar geliştirilmiştir. Bu amaçlar öğretmen eğitimi, yeterlik gelişimi, kurslar, seminer ve konferanslar, pilot projeler yoluyla hayata geçirilmektedir.

Slovenya'da ise 1990'lardan itibaren hayata geçirilen ve ilköğretim okul çağındaki 5 ile 16 yaş arası tüm öğrencileri kapsayan Öğrenci Parlamentoları başlıklı bir girişim bulunmaktadır. Öğrencilerin kendileriyle ilgili tüm konuları tartışıp düşüncelerini ifade ettikleri bu süreç sınıfta başlayıp parlamentoda son bulmaktadır. Öğrenciler kendi çalışmaları ile ilerleyerek mahalli ve bölgesel düzeyde, okul aracılığıyla ve akranları tarafından demokratik bir yolla seçilirler. Sonunda, ulusal düzeyde, demokratik yollarla seçilen bir grup öğrenci gündemdeki konuları Parlamento'da tartışmak üzere seçilirler ve önde gelen kurumlar ve hükümete sunmak üzere bir sonuç bildirisi sunarlar.

Aktif katılımın geliştirilmesi ve desteklenmesi adına Litvanya'da Eğitim ve Bilim Bakanlığı ile bir Sivil Toplum Kuruluşu (Aileler için Eğitim, İşbirliği ve Büyüme) arasında bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın ana amacı ailelerin eğitime katılımlarını teşvik etmek, işbirliğini kurmak ve güçlendirmektir. Romanya'da ise Eğitim Çalışmaları Enstitüsü okul ortamında uygulamada sürdürülecekleri çocukların hak ve sorumlulukları konusunda bir proje sürdürmektedir.

Son olarak, 2008 yılında Norveç Oslo'da Kültürlerarası Diyalog, Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Enstitüsü kurulmuştur.

Türkiye'de de eğitim sisteminin bütünlüğü içinde konuya gereken önem verilmektedir. Bu kapsamda öğretim programları ve uygulamalarını demokrasiye duyarlı hâle getirmek amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. Bunun gereği olarak ilköğretimin birinci sınıfından sekizinci sınıfına kadar demokrasi, insan hakları ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili temel ilke, beceri ve değerler Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji, Hayat Bilgisi derslerinde ara disiplin olarak verilmektedir. Ayrıca orta öğretimde de bütün okul türlerinde haftada birer saat olmak üzere "Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi" dersi seçmeli olarak verilmektedir.

Hâlen her tür ve seviyedeki okullarımızda sürdürülen demokrasi eğitiminin iki bölüm hâlinde gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Bunlardan birincisi, demokrasinin teorik olarak öğretimi; ikincisi ise, demokrasiyi yaşayarak, okul ortamındaki gerçek yaşantılardan yararlanarak öğretimidir. İkinci yöntem şüphesiz ki demokrasi bilincini, yalnızca yasalar ve kurallar anlamında değil; bir davranış modeli olarak da öğrencilere kazandırdığından daha çok eğitsel değere sahiptir. Öğrenci katılımıyla hem demokrasi eğitiminin, hem de okulun kalitesi artacaktır.

Demokrasi kültürünün yaygınlaştırılması için programlar ve ders kitapları boyutunda yapılan çalışmalar çok önemli olmakla birlikte, hedeflenen düzeye ulaşmak için yeterli değildir. Bu nedenle çeşitli adlar altında uygulanan farklı projelerle bu çalışmaların daha etkili olmasına gayret edilmektedir.

Bu projelerden biri, ülkemizde 2001 yılından itibaren yürütülmeye başlanan Demokratik Vatandaşlık Eğitimi projesi olup projenin koordinatörlüğünü Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı üstlenmiştir.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 17 Şubat 2004 tarih 1558 sayılı ve Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi konulu genelgesinde (Genelgesi, 2010) ifade edildiği gibi çocuklarımıza, çoğulculuk, katılımcılık; farklı din, inanç ve düşünceler ile bireyin hak ve özgürlüklerine saygı; hoşgörü ve diyaloga açıklık; seçme, seçilme, oy kullanma vb. demokratik değer, tutum ve becerileri kazandırmak; okullarımızda ve toplumumuzda demokrasi kültürü ve bilincini geliştirmek amacıyla "Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi" (/ttkb/DemEgtOkMecProjesi, 2010) hazırlanmış; Proje, 13.01.2004 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile Bakanlığımız arasında imzalanan protokolle uygulamaya konulmuştur.

Projenin başlangıçta çocuklarımıza, daha sonra da demokratik hayatımıza kazandıracağı dört temel amacı (, 2010) belirlenmiştir. Bunlar;

1. Yerleşik bir demokrasi kültürü ve bilincinin oluşturulması,
2. Tolerans-hoşgörü, çoğulculuk, farklılıklara rağmen insanların huzur ve barış içerisinde bir arada yaşabileceği, tartışma adabı, düşünen, sorgulayan, analiz ve sentez yapma kabiliyeti olan bireylerin, Büyük Atatürk'ün "fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür" olarak nitelediği cumhuriyet vatandaşlarının yetiştirilmesi.
3. Kendi kültürünü özümsemiş, ayakları kendi ülkesinin toprağına basan ancak dünyaya ve global değerlere açık nesillerin yetiştirilmesi.
4. Seçme seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılmasıdır.

Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri projesi kapsamında işlenecek konular; demokrasi eğitimi ve önemi, ailede demokratik yaşam, okulda demokratik yaşam, toplumda demokratik yaşam, insan hakları ve yönetim ve yaşam biçimi olarak demokrasi olmak üzere 6 ana başlık altında verilmektedir (/ttkb/DemEgtOkMecProjesi/İslenecekKonular, 2010).

Projenin alt başlıkları arasında "öğretim programlarının yeniden yapılandırılması", "eğitsel materyaller üretilmesi", "öğretmen yetiştirme", "mevcut mevzuatın incelenmesi", "okullarda yeni oluşum yapılarının kurulması", "uluslararası seminer düzenlenmesi", "insan hakları konusunda kamuoyunun duyarlılığının sürekli kılınması" şeklinde alt başlıkları bulunmaktadır.

Projenin alt başlıkları için yapılan çalışmalara bakıldığında; en büyük değişimin öğretim programlarında yapıldığı söylenebilir. Öğretim programlarında demokrasi ve insan hakları konularına oldukça ağırlık verilmiştir. Bunun gereği olarak ilköğretimin birinci sınıfından sekizinci sınıfa kadar demokrasi, insan hakları ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili temel ilke, beceri ve değerler Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji, Hayat Bilgisi derslerinde ara disiplin olarak verilmektedir. Bu sayede dersler, yeri geldikçe insan hakları ve demokrasi konusuyla ilişkili olarak işlenmeye başlamıştır. Örneğin, ilköğretim dördüncü sınıf Fen Bilgisi

dersi, “Madde ve Değişim” öğrenme alanı, “Maddeyi Tanıyalım” II. ünitesi içinde Madde ve Değişim dersi ile ilköğretim beşinci sınıf Matematik Dersinin “Ölçme” öğrenme alanında, “Zamanı Ölçme” Ünitesi Vatandaşlık ve İnsan Hakları ara disiplini ile ilişkilendirilmiştir (<http://ttkb.meb.gov.tr/program>, 2011).

Ayrıca orta öğretimde de bütün okul türlerinde haftada birer saat olmak üzere “Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi” dersi seçmeli olarak verilmektedir. Aynı zamanda öğretmenlerin bu konuyla ilgili farkındalıklarının artırılması için çeşitli tarihlere hizmet içi eğitim kursları düzenlenmekte, bunlardan birkaç tanesi uluslararası boyut taşımaktadır.

2003–2004 öğretim yılından beri uygulanmakta olan Proje, her yıl 42 bin eğitim kurumumuzda uygulanmakta olup bu kapsamda yaklaşık 13 milyon öğrenci çeşitli şekillerde, demokrasinin uygulamalarını öğrenmektedir.

Proje kapsamında öğrenciler kendi özgür iradeleriyle toplumsal problemler için yapıcı, şiddetten uzak, katılımcı ve barış içinde çözümler üretmektedirler. Böylelikle demokratik ilkelerin, kurumların ve işleyişlerin önemi daha fazla kavranmaktadır. Proje ile ülke genelinde, okul meclisleri tarafından eğitim ve okul yaşantısını ilgilendiren; başarı düzeyi, ulaşım sorunları, sağlıklı beslenme, barınma, zararlı alışkanlıklardan korunma, spor imkânları gibi konularda kararlar alınır ve bu kararlar uygulanır. Öğrencilerin bu yolla demokrasi ile ilgili kavramları yalnızca teorik olarak değil davranış olarak da kazanmaları sağlanmaktadır. Projenin sonunda, öğrencilerde, demokrasi, seçme-seçilme ve oy kullanma kültürünün yerleşmesi, kendi sorunlarını kendi bakış açılarıyla ele almaları katılım ve hoşgörü anlayışını da içerecek şekilde işlevsel demokrasi bilincinin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Projenin uygulamasının etkililik derecesinin tespit edilmesi amacıyla 81 ilde ve her okul türünde projeyi uygulamakla sorumlu öğretmen ve yöneticilerden örneklem yoluyla alınan geri bildirimler, projenin demokrasi kültürü açısından öğrenciler üzerindeki etkisi hakkında çarpıcı sonuçlar içermektedir. Bu sonuçları demokrasi kültürü ve değerlerinin benimsenmesi ve demokrasi uygulamaları ile ilgili becerilerin geliştirilmesi açısından iki başlık altında toplamak mümkündür (<http://ttkb.meb.gov.tr/okulmeclisleri>, 2010).

Bir diğer proje, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ile Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığınca ortaklaşa hazırlanan “Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitim Projesi” dir. Sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve diğer birimlerin katkısıyla hazırlanan, Avrupa Birliğinin mali, Avrupa Konseyinin de teknik desteği ile yürütülmesi planlanan projenin 11 Kasım 2009 tarihinde bilgilendirme çalışmayı düzenlenmiştir. Söz konusu çalıştayda; “Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersi Programının Hazırlanması”, “Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitim Materyallerinin Hazırlanması”, “Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Konusunda Farkındalığın Artırılması” ve son olarak “Demokratik Okul Kültürünün Oluşturulması” çalışma grubu olmak üzere dört ayrı çalışma grubu oluşturularak her bir grubun çalışma konularına ilişkin bir yol haritası çıkarılmıştır<sup>6</sup>. Bu projenin liderliği altında yeni uygulamaya konulan Hayat Boyu Öğrenmenin Desteklenmesi, özellikle Kız Çocuklarının Okullaşmasının Arttırılması ve Okul Öncesi Eğitiminin

6 Ayrıntılı bilgi için bakınız: Mine Gözübüyük TAMER’in çalıştay raporu: Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne 13.11.2009 tarihinde sunulmuştur.

güçlendirilmesi projelerinin eğitim sistemimize önemli katkılar sağlaması umut edilmektedir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

Farklı ülkelerde farklı model ve uygulamaları görülse de içerdiği evrensel unsurlardan dolayı hemen hemen bütün ülkeler demokrasi kültürünü vatandaşlarına kazandırmayı devlet politikası haline getirmişlerdir.

Öğrencilerle öğretmenler arasındaki ilişkileri geliştirmek, okul yönetiminde öğrencilere olumlu roller vermek, fikirlerinin dikkate alındığını ve saygı gördüklerini hissettirmek, öz güvenlerini sağlamak, öğrenci katılımını teşvik etmek bu çerçevede okul yönetimine ve gelecekteki siyasal yaşama etkin olarak katılımı sağlamak demokratik bir kültürün oluşturulması açısından gereklidir. Bu kapsamda, son yıllarda birçok ülkede okul yönetiminde öğrenci katılımını artırmak ve demokrasi eğitimini etkinleştirmek amacıyla "Öğrenci Meclisleri" oluşturulmaya başlanmıştır. Öncelikle üniversitelerde başlayan bu oluşum, zamanla ortaöğretim ve ilköğretim düzeyine indirgenmiştir.

Öğrencilerin okul içi ve dışındaki faaliyetlere aktif katılımlarını teşvik etmek amacıyla, okul ve sınıflarda demokratik bir ortam geliştirilmelidir. Sınıfların ve okulun yönetimi konusunda öğrencilere sorumluluk verilmeli, kendilerini ilgilendiren konularda alınacak kararlara katılımı sağlanmalıdır. Öğrencilere birey olarak değer verilmelidir. Öğrencilerin düşüncelerini ifade edebilmelerine olanak sağlanmalıdır. Öğrencilere eleştiri kültürü kazandırılmalıdır.

Eğitimde demokrasi eğitiminin istenen düzeye gelebilmesi için öncelikle okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin demokrasi kültürünü içselleştirmeleri ve yaşam biçimi haline getirmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda, yaşam boyu eğitim imkânlarından yararlanma hususu ön plana çıkmaktadır çünkü bu süreç, okul yöneticilerinden tüm okul personelinin bilgi, tutum ve anlayışlarına yansıtacak bir süreçtir.

Demokratik okul yönetiminde, önemli bir role sahip olan okul yöneticilerinin bu konudaki yeterlilikleri ve duyarlılıkları da oldukça önemlidir. Okullarda demokratik ortamın oluşturulması, bu bağlamda tüm okul personeli ile birlikte çalışılması ve öğrencilerin de bu süreçte dâhil edilmesi bir takım bilgi, beceri ve yeterliliğe sahip olunmasını da zorunlu kılmaktadır. Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Araştırması (TALIS) raporunun ülkemizle ilgili öneriler kısmında (MEB, 2010: 168); okul yöneticilerinin eğitim düzeylerinin öğretmenlerden daha düşük olmasının müdahale edilmesi gereken bir durum olduğu ifade edilmektedir. Türk Eğitim sisteminin geliştirilmesi yönünde okul müdürlerinin seçimi ve atanmasında öğrenim düzeyine ilişkin daha güçlü özendiriciler yerleştirilmesi ve mevcut yöneticilerin öğrenim düzeylerinin artırılması için girişimler yapılması önerilmektedir.

Bunun dışında, eğitim sistemimizin mevzuat kısmında demokrasi eğitimini gerçekleştirmeye dönük bazı ifadelerin yer almasına rağmen, uygulamada demokrasi eğitiminin istenen düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda, demokrasi eğitimi açısından sorun oluşturabilecek yasalar, yönergeler, yönetmelikler, genelgeler, öğretim programları, ders kitapları ve materyaller, öğretmen yetiştirme, eğitim yönetimi, ölçme ve değerlendirme, yetişkin eğitimi, öğretme ve öğrenme stratejileri vb. nin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, yasal düzenlemelerin

◆ Mine Gözübüyük Tamer

etkin bir şekilde uygulamaya konulması, yasal mevzuat ile uygulamalar arasındaki boşluğun kapatılması adına eksikliklerin ya da aksayan yönlerin tespit edilmesi, aktif katılımın teşvik edilmesi adına olası işbirliklerin belirlenmesi, sürdürülen çalışmaların izlenmesi ve değerlendirilmesi, önem taşımaktadır.

Özetle, demokratik okul yönetiminin başarılı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi için;

- Aile ve Öğrenci kurumlarının oluşumunu içeren mevzuatın gözden geçirilmesi ve daha demokratik okul ortamlarının oluşturulabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması,

- Okul-Aile ve öğrenci işbirliğinin geliştirilmesine yönelik önlemlerin alınması ve bu amaç doğrultusunda faaliyetlere/ etkinliklere yer verilmesi

- Okul yöneticileri başta olmak üzere öğretmen ve diğer ilgililerin demokratik okul yönetimi konusunda görev ve sorumluluklarının kapsamının belirlenmesi

- Başta okul yöneticileri olmak üzere konuya ilişkin hizmet-içi eğitim faaliyetlerine ağırlık verilerek konunun önem ve gerekliliğinin vurgulanması

- Okul organizasyon ve idaresinde yerleşik standartların gözden geçirilmesi

- Okul yöneticilerinin rolleri, görevleri ve sahip olması gereken yeterliliklerin yeniden gözden geçirilmesi

- Okul yöneticilerinin atanma kriterleri ve seçim usulünün yeniden gözden geçirilmesi

- Öğrencilerin üzerine düşen sorumlulukların belirlenmesi

- Okulun fiziksel donanımının uygun hale getirilmesi

- Okul geliştirme ekibinin kurulması ve kurulacak bu ekibin üyelerinin kimlerden oluşacağını belirlenmesi, görev tanımlarının yapılması

- Aileleri okul yaşamına katabilme de okul politikalarının oluşturulması

- Okul yöneticiliği için lisans programının yeniden gözden geçirilmesi

- Demokratik okul yönetimi konusunda başarılı çalışmaların paylaşılması, mesleki işbirliğinin gerçekleştirilmesi, demokratik okul yönetimi konusundaki anlayış ve uygulamaların gözler önüne serilmesi, bu konuda karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik atılması gereken adımlar ile alınması gereken önlemlerin tartışılması gibi konuların yer alacağı yıllık müdürler konferansının yapılması;

- Demokratik okul yönetimi konusunda toplumda duyarlılığın artırılması, farkındalığın yükseltilmesi adına çalışmaların yapılması

- Eğitimde liderlik konulu konferansların üniversitelerde ve Milli Eğitim Müdürlüklerinde düzenli bir şekilde yapılması gibi hususlar gözden geçirilmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır.

**Kaynakça**

- ALTUN, Sadegül, BÜYÜKÖZTÜRK Şener ve YILDIRIM, Kamil. (2010) **TALIS Türkiye Ulusal Raporu**, MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara 2010
- APPLE, W. Michael ve BEANE, J.A. (1999). **Democratic Schools. Lesson from the chalk face**. Buckingham: Open University Press
- BACKMAN, Elisabeth and BERNARD, Trafford. (2005). **European Year of Citizenship Through Education (Democratic Governance of School)**. Council of Europe.
- BAYRAKTAR, Gonca. (1999) Demokrasinin Önündeki Engel Zihniyet: Toplum Mühendisliği. **Yeni Türkiye Dergisi**
- Council of Europe (CoE), (2005). **Tool for Quality Assurance of Education for Democratic Citizenship in Schools**. France
- ÇALIK, Temel ve SEZGİN, Feridun. (2005). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. **Kastamonu Eğitim Bilimleri Dergisi** 13 (1).
- ÇUKURÇAYIR, M. Arif. (1999). Demokrasi ve İnsan Hakları. **Türk Demokrasi Vakfı Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi Yayınları**, Ankara.
- DAHL, Robert. (1993) **Demokrasi ve Eleştirileri**. Çev.: Levent Köker, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara.
- DAĞI, İhsan ve POLAT, Necati. (1999). Demokrasi ve İnsan Hakları. **Türk Demokrasi Vakfı Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi Yayınları**, Ankara.
- Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Kitapçığı**, (2004). TBMM Basımevi, Ankara
- DEWEY, John. (1996). **Demokrasi Eğitimi**. Başarı Yayıncılık. İstanbul.
- DOĞAN, İsmail. (1997). **Değişen Türkiye’de Bilim ve Kültür**. İmaj Yayınevi, Ankara.
- DÜRR, Karlheinz (2005). **The Scool: A Democratic Learning Community**. Council of Europe, November.
- FLEW, Anthony. (2000). **Education for Citizenship**. Institute of Economic Affairs.
- KERR David and LOSITO Bruno with ROSARIO Sanchez, BRYONY Hoskins, William Smirnow and Janez Krek. **Policy Tool for Education for Democratic Citizenship and Human Rights (EDC/HRE)**. Strasbourg, 8 February 2010
- KUZU, Burhan. (1992). Demokrasi ve Resmi İdeoloji. Ankara Üniversitesi, **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı 1-2, Ocak- Haziran
- M.E.B. (1991). **IV. Milli Eğitim Şurası**. Tıpkı Basım. İstanbul
- M.E.B. (2006). **Milli Eğitim Şuraları**, Ankara, TTKB Yayınları.
- M.E.B. (1984). **Eğitim Temel Kanunu**. Ankara
- MILL, John Stuart. (1958). **Consideration on Representative Government**. New York: Forum Books.
- OECD (2009). **Creating Effective Teaching and Learning Environments; First Results from Talis**, Paris.
- SARIBAY, A. Yaşar.& KEYMAN, Fuat. (1998). **Küreselleşme ve Sivil Toplum ve İslam**. Vadi Yayınları, Ankara.
- TED, Huddleston (2007). **Effectife practice in democratic school governance in European Schools**. Citizenship Foundation, London.



◆ Mine Gözübüyük Tamer

TOCQUEVILLE, Alexis De. (1994). **Amerika'da Demokrasi**. Çev. İhsan Sezal ve Fatoş Dilber. Yetkin Yayınları, Ankara.

TOFFLER, Alvin. (1992). **Yeni Güçler ve Yeni Şoklar**. Çev. Belkıs Çorakçı. Altın Yayınları, İstanbul.

TOURAIN, Alain. (2002). *Demokrasi Nedir?* Liberte Yayınevi. İstanbul.

Türk Demokrasi Vakfı (1999). *Demokrasi Nedir? Derlemeler*, **TDV Yayınları**, Ankara

<http://.> "2009 Avrupa Konseyi, Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi hakkındaki Avrupa Bildirisi Taslağı". Erişim Tarihi: 10.08.2010

„ Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi projesi kapsamında hazırlanan basılı materyaller. Erişim Tarihi: 10.08.2010

„ "Demokratik Vatandaşlık Eğitimi" Projesi detayları Erişim Tarihi: 10.08.2010.

. Erişim Tarihi: 12.08.2010

<http://ttkb.meb.gov.tr/okulmeclisleri/yönerge> "Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar için: Millî Eğitim Bakanlığı Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi" ve "İşlenecek Konular". Erişim Tarihi: 12.08.2010ve matematik1\_5 programı" Erişim Tarihi: 09.05.2011

<http://ttkb.meb.gov.tr/program>. " fen\_prog\_klavuz4 ve matematik1\_5 programı" Erişim Tarihi: 09.05.2011

**EK**

**Avrupa Konseyi Yayınlarından Seçmeler;**

*Okullardaki Demokratik Vatandaşlık Eğitiminin Kalite Güvencesi için Bir Araç* (Tool for Quality Assurance of Education for Democratic Citizenship in Schools (2005); vatandaşlık eğitimi ile eğitim kalitesi arasındaki ilişkiden bahsederek, demokrasi ve insan haklarının öz-değerlendirmeye dayalı, metodolojik rehber sunan okul gelişimi açısından nasıl geliştirileceğini araştırır. Bu araç temel olarak karar alıcılara<sup>7</sup>, program geliştirme uzmanlarına, okul idarecilerine ve müfettişlere hitap etmektedir.

*Demokratik Okul Yönetimi* (*Democratic Governance of Schools* (2007), demokrasi ve insan hakları eğitimine bir bütün olarak okul yaklaşımının önemini dile getirmektedir. Temel olarak okul müdürleri ile öğretmenlere yönelik olmak kaydıyla, bu konu ile ilgilenen herkes için faydalı olan, tavsiye ve yol gösteren bir yayındır. Bu yayında, demokratik okul yönetiminin neden gerekli olduğu etik, politik ve sosyal nedenlerle açıklanmaktadır. Ayrıca, demokratik okul yönetiminin başlıca yararlarına ise disiplini kolaylaştırma, öğrenmeyi kolaylaştırma, çatışmaları azaltma, okulun rekabet gücünü artırma, kalıcı demokrasilerin geleceğini güvence altına alma başlıkları altında yer verilmiştir.

*Tüm Öğretmenler Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimini Nasıl Destekleyebilir: Yeterliliklerin Geliştirilmesi için Bir Çerçeve* (*How All Teachers Can Support Citizenship and Human Rights Education: A Framework for the Development of Competences* 2009) adlı yayın demokratik ve insan hakları eğitimini sınıfta uygulama açısından öğretmenlerce ihtiyaç duyulan alanlarda temel yeterlilikleri ortaya koymaktadır. Bu araç tüm öğretmenlere yönelik olarak hazırlanmıştır. Ayrıca sınıf içerisinde öğretmenlerin, Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimine ilişkin sahip olması gereken önemli yeterlilikler belgesi hazırlanmaktadır. Bu kapsamda, 15 temel öğretmen yeterliliği geliştirilmiş olup diğer branş öğretmenleri içinde bu yeterliliklerin kazandırılması için çalışmalar yürütülmektedir. Avrupa Konseyinin bu çalışmaları doğrultusunda alı-

7 Hangi seviyede olursa olsun (örneğin bakan, kamu çalışanı ve devlet memuru, danışmanlar, kıdemli öğretmenler ve müfettişler) DVE/İHE den sorumlu herkes ( Avrupa Konseyi, DVE Politikaları hakkındaki tüm çalışmalarda bu şekilde ele alınmaktadır)

nan kararlar daha sonra her bir ülkenin eğitim politikalarında uygulamaya konulmaktadır.

*Sürdürülebilir bir Demokrasi İçin Okul-Toplum ve Üniversite İşbirliği* (School-Community-University Partnerships for a Sustainable Democracy: Education for Democratic Citizenship in Europe and the U.S 2009) başlıklı yayındır. DVE/İHE ortaklık modellerinden bahsederek eleştirel olarak mercek altına alır. DVE/İHE ortaklık mekanizmalarını araştırmakta; ortaklıkların nasıl kurulacağı ve nasıl başarılı olacağı üzerinde yoğunlaşmaktadır.

*Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi için Politika Aracı Karar Alıcılar İçin Stratejik Destek* (Policy Tool for EDC/HRE: Strategic Support for Decision Makers 2010). Bu yayın, DVE/İHE konusunda daha etkili karar alınmasını teşvik etmede ve politika hakkında karar alıcıları stratejik/uygun destek sunmaktadır. Bu araç, DVE ile İHE'nin ne olduğuna diğer bir deyişle farklı eğitim ve öğretim aşamaları bakımından genel eğitimden mesleki eğitime ve yüksek öğretime ilköğretime ne anlam taşıdığına ilişkin olarak açıklık getirmektedir.

*Demokratik Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi için Politik Araç 2010* (Policy Tool for Education for Democratic Citizenship and Human Rights (EDC/HRE)). Karar alıcılar için stratejik bir destek sunan bir yayındır. DVE/HRE'nin ne olduğunu tanımlamakta hayat boyu öğrenme açısından diğer bir deyişle farklı eğitim ve öğretim kademelerinde/türlerinde-örgün-yaygın eğitim, genel eğitimden mesleki eğitime, yüksek öğretimden yetişkin eğitime- olmak üzere karar ala bakımından yaşam boyu öğrenme açısından ne olduğunu ortaya koyar. Ayrıca, politika oluşturulması, uygulanması ve gözden geçirilmesine ve sürdürülebilirliği ilişkin bir DVE/İHE için politik bir döngü ortaya koymaktadır.

# TRANSFORMING OF SCHOOLS TO DEMOCRATIC AND PARTICIPATIVE LEARNING ENVIRONMENT (Democratic School Governance)

**Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER\***

## Abstract

Transferring of the democratic values to individuals is gaining strength and speed through education given in the schools in the early years. Within this framework, the importance of the activities put into practice and ongoing education in schools are undeniable fact. Successful fulfillment of this task by the educational institutions is directly related to on the one hand these institutions and the quality and quantity of staffs (managers, teachers, students and other employees) working in this institutions. In this context, school environment should be created to give opportunity for democracy practices besides theoretical democracy education in school, all individuals including the school administrator, teachers and other school employees required knowledge, skills and understanding to be equipped and democratic school structure should be built up. Particularly Council of Europe conveys to important works related to the this issue. With Democratic Citizenship Education (DCE) project, Council of Europe called its members to take the "Democratic Citizenship Education" into their educational policies and reforms by publishing the "Democratic Citizenship Education Recommendation" in 2002 in order to internalize of respect for human rights and democracy culture by developing . For this purpose necessary measures has been taken by member countries to the Council of Europe and many projects are implemented. In this study, firstly the concept of democracy is focused to clarify issues related issue and after that democratic citizenship, democracy, education and democratic school management concepts are emphasized. In the light of Council of Europe's studies, some examples of works are given from the member countries especially on democratic school management and in this context sustained works in Turkey are presented.

**Key Words:** Democracy, Democracy Education, Democratic Citizenship, Democratic Schools

\* Dr., Ministry of National Education, General Directorate of Foreign Affairs,